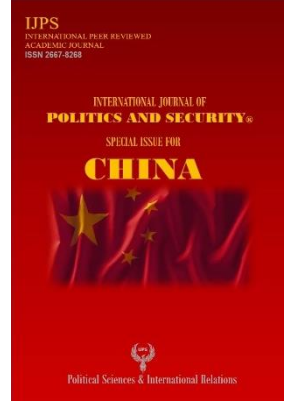

International Journal of Politics and Security (IJPS)

ISSN: 2667-8268

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/ijps>

Yeni Çevrelemenin İlk Sahnesi: Güney Çin Denizi'nde ABD-Çin Rekabeti

Yazar(lar): Sami YILDIRIM

Kaynak : *International Journal of Politics and Security (IJPS)* / Cilt 2 / Sayı 4 / Temmuz 2020, ss. 197-216

Geliş Tarihi : 05.07.2020

Kabul Tarihi : 10.08.2020

Bu makaleye atıf için:

Yıldırım, Sami, “Yeni Çevrelemenin İlk Sahnesi: Güney Çin Denizi'nde ABD-Çin Rekabeti”. *International Journal of Politics and Security (IJPS)*, Cilt. 2, Sayı. 4, 2020, ss.197-216

Bu makalenin tüm hakları International Journal of Politics and Security (IJPS) Dergisi'ne aittir. Önceden yazılı izin almadan hiçbir iletişim, kopyalama ya da yayın sistemi kullanılarak yeniden yayımlanamaz, çoğaltılamaz, dağıtılamaz, satılamaz veya herhangi bir şekilde kamunun ücretli/ücretsiz kullanımına sunulamaz. Akademik amaçlı alıntılar bu kuralın dışındadır. Yazıda belirtilen fikirler yalnızca yazarına/yazarlarına aittir.

Yeni Çevrelemenin İlk Sahnesi: Güney Çin Denizi'nde ABD-Çin Rekabeti

Sami Yıldırım*

Özet

Dünya, giderek 21. yüzyılın en büyük iki büyük gücü olan ABD ve Çin arasında süren kafa karıştırıcı hegemonya mücadelesine sahne olmaktadır. ABD uzun süredir sahip olduğu ayrıcalıkları korumaya çalışırken, diğeri kendine özgü kıldığı tarihsel gelişimi kapsamında kaynakların bölgeselleşmesinden kendine bazı ayrıcalıklar sağlama peşinde. ABD ve Çin arasındaki çatışmanın politik, ekonomik ve askeri yönleri olmakla birlikte Kuşak ve Yol Projesi gibi büyük projeler kapsamında Çin'in denizleri kendi kontrolünde tutmak istemesi gibi mücadelenin daha somut yanları da var. Bu kapsamda Güney Çin Denizi "Çevreleme 2.0"ın ilk sahnesi olarak belirginleşmiş ve bilhassa askeri rekabetin jeo-ekonomik faktörleri etkilemesi açısından öne çıkmıştır. Söz konusu denizde ABD seyrüsefer serbestliğini, Çin ise tarihsel egemenlik haklarını başat unsurlar olarak ileri sürerek ve en çok da deniz kuvvetlerini kullanarak büyük güçler rekabetinin gereklerini yerine getirmektedir. Zorlayıcı tedbirlerin istenmeyen en sonuncusu olarak da olsa sıcak çatışma olasılığı, birçok kesimin göz ardı edemeyeceği kadar muhtemel ve de tehlikeli görünmektedir.

Anahtar Kelimeler: ABD, Çin, Güney Çin Denizi, Çevreleme, Büyük Güç Rekabeti.

Abstract

The world gradually appears as the confusing stage for competitive two great powers over the global hegemony of the 21st century, namely the United States and China. One of them has been struggling to be keeping whatever she is in possession of her privileges for long-term and the second one has been seeking to further some privileges from the regionalization of the resources in terms of personalizing her historical development. Although there have been political, economic and military aspects of the conflict between them, there is also a concrete side such as keeping the seas under their possession in the context of mega projections that are successfully embodied by China's Belt-Road Initiative, while her rival has failed to exploit such projects. In that case, the South China Sea can be thought to be evident as the first scene of "The Containment 2.0" and has come to the front from the aspect of military competition that has affected the future of the geo-economics relations. In that sea, the United States and China have been acting as great powers, where the US highlights the freedom of navigation and China appears to claim historical sovereignty rights over using naval forces in the disputed region. The possibility of war seems to be highly likely and dangerous that that cannot be ignored, albeit as the last one of the compelling measures.

Keywords: US, China, South China Sea, Containment, Great Power Competition.

1. Giriş

Çin'in uzun zamandır neredeyse tamamı üzerinde egemenlik iddia ettiği Güney Çin Denizi, bu ülke ve Asya-Pasifik'teki her biri kendinden çok daha küçük komşuları arasında,

* Dr. Öğretim Üyesi, Avrasya Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, E-Mail: sami.yildirim@avrasya.edu.tr

deniz anlaşmazlıklarının ve çakışan hak iddialarının odak noktası olmuştur. Ancak Çin ve ABD arasındaki gerginlikler, Çin gemilerinin batık resifleri hava sahalarını destekleyebilen küçük adalara dönüştürmek için büyük bir ıslah projesinde faaliyet gösterdiğinin uydu görüntüleriyle ortaya çıktığı Şubat 2015'ten itibaren sürekli artmaktadır. Genel olarak Çin Denizleri (Güney Çin, Doğu Çin ve Sarı Deniz) uğruna mücadele edilen denizlerdir. Çin de kıyılarından uzak olsa bile bu denizler üzerinde en fazla hak iddia eden ve uzlaşmaya yanaşmayan ülkedir. Bu denizlerden Güney Çin Denizi (GÇD)'nin daha fazla petrol ve doğalgaza sahip olduğu düşünülmektedir ve Doğu Asya'nın tamamına giden en büyük seyir hattı da buradadır. GÇD Çin'in doğusundan ve Tayvan'dan Filipinler'in batısına, Malezya'nın bir bölümünün kuzeyine ve Vietnam'ın doğusuna kadar uzanır. Birçok gemi, Singapur'dan geçip Malakka Boğazı'ndan veya kuzeyden Tayvan Boğazı'ndan geçerek buraya girer. Pekin GÇD'yi "ilgi odağı" olarak adlandırır. GÇD'de iki küçük ıssız ada -Paracel ve Spratly Adaları- özellikle tartışmalı adalardır (çoğu denizin kabarmasıyla su altında kalmıştır). Adalara sahip olanlar 200 millik münhasır ekonomik bölgeye ve denizaltı sondaj hakkına sahip olduğundan burada da hak iddiaları çoktur. Vietnam'dan ve Çin'in Haynan Adası'ndan eşit uzaklıkta olan Paracel Adalarında her iki ülke de hak iddia etmektedir. 1974'te Güney Vietnam ve Çin bu adalar için kısa bir çatışma yaşamıştır. Birleşen Vietnam, Paracel Adaları'nın sondaj hakkını kiraya vermek istemiş, fakat Çin vermemeleri konusunda onları uyarmıştır. Daha güneyde Spratly Adaları da Çin, Filipinler, Endonezya ve Malezya arasında tartışma konusu olmaktadır. Çin asırlardır bu takımadaların sahibi olduğunu iddia etmektedir. Diğerleri ise adalarda günümüze kadar kimse yaşamadığı için bu iddiayı kabul etmemektedir.¹

Kuramsal açıdan, rekabetlerde güç dengesi faaliyet halindedir. Güç dengesi herhangi bir ulusun diğeri üzerinde egemenlik kurma mücadelesiyle ortaya çıkar. Güç rekabetinde olan unsurlar kendi yayılmacı politik stratejilerini değiştirenceye ya da rakibine karşı yeterince avantaj elde ettiğine inanıp güç ilişkisine son verinceye kadar, muhalif gruplar birbirlerini dengelemeye devam ederler; ama rekabet halindeki taraflar, karşılıklı olarak diğerlerinin gücündeki artışa denk gelecek yeni güç yayılması teşebbüsünde bulunma ve rakibini alt etme girişimlerini sürdüreceklerdir. Böyle şiddetli rekabet şartlarında ya zayıf düşen ulus güçlü olana boyun eğecek ya da patlak verecek savaşın sonucuna göre aralarındaki ilişkiler yeniden belirlenecektir. Rekabet şartlarında güç dengesi var olduğu sürece iki işlevi yerine getirir: Birincisi, her zaman istikrarsızlaştırılma tehlikesinin yaşandığı koşullarsa, ülkeler arasındaki

¹ Sami Yıldırım, *Uluslararası İlişkilerde Asya: 'Kuşak-Yol'un Jeo-ekonomisi ve Güvenliği*, (Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2018), 123-125.

ilişkilerde yeniden dengeye ulaştırılma ihtiyacına sahip aşırı kırılğan ve hassas bir istikrar üretir. İkincisi de özgür bir ulusun bir başka ulusun hâkimiyeti altına girmesini engelleyebilecek güvenceyi vermesidir. Güç ilişkilerinin takip ettiği yol ve usuller göz önüne alındığında, söz konusu ulusların bağımsızlığı, her bir ulusun başka bir ulus ya da uluslara ait hâkimiyete dönük çabalarını engelleyebilecek güce sahip olmasına bağlıdır.²

Covid-19 pandemisiyle her zamankinden büyük sarsıntılar geçiren ABD-Çin ilişkileri Asya-Pasifik bölgesinde de askeri faaliyetlerin giderek yoğunlaşmasıyla jeopolitik bir rekabete dönüşmektedir. ABD’de salgınla mücadele eden ve Kasım 2020’deki kritik seçime hazırlanan D.J. Trump yönetimi Çin’i bölgesel olarak çevrelemeye gayretindeyken, Çin de retorik ve uygulamada ABD’ye karşılık vermeye çalışmaktadır. İki ülkenin Asya-Pasifik’teki mücadelesi jeo-politik, sert güç, diplomasi ve ekonomi alanlarında kendini göstermektedir. ABD’nin B.H. Obama’nın görevde olduğu dönemden itibaren sürdürdüğü temkinli “yeniden dengeleme” stratejisinin, Trump yönetimiyle birlikte tüm bu alanlarda açık bir çevreleme stratejisine dönüştüğü görülmektedir. Buna ilave olarak Trump’ın iş adamı geçmişinden kaynaklanan kibirli karakterinin de iki ülke arasındaki diplomatik ilişkilerin istikrarsızlaşmasına sebep olduğunu düşünenler bulunmaktadır. GÇD ve civarında artan Çin faaliyetleri bu ülkenin, Covid-19 kriziyle mücadele halindeki bölge ülkeleriyle ilişkilerini kötüleştirirken ABD ise özellikle GÇD’de seyrüsefer serbestliğine dayalı devriyeler konusunda ısrarcı olmaya devam etmektedir.³

Asya-Pasifik bölgesindeki güvenlik endişelerinin temelinde Çin’in deniz sorunlarının diplomatik yollarla çözümünün çok zor, bunların zincirleme bir savaşı tetikleme olasılığının ise yüksek olması yatmaktadır. Yılmaz’a göre Üçüncü Dünya Savaşı’nın bu bölgede çıkması olasılığı fazladır. Denizlerin yanı sıra karada da komşularıyla ciddi sorunlar yaşayan Çin’in uluslararası sorunları için tek taraflı hareket etme eğilimi, komşu ülkelerle kısa sürede savaşa dönüşebilecek bir çatışma potansiyeli taşımaktadır. Tüm bu sorunlar içinde Çin’in sert güç kullanma olasılığının en yüksek olduğu senaryo ise Tayvan’ın işgaliyle ilgilidir. Çin’in ülkesine dâhil etmek istediği Tayvan kendisini egemen bir devlet olarak görmekte, bunu sürdürmek adına da ABD’ye güvenmektedir. Çin GÇD’de ki Paracel Adaları konusunda Vietnam’la, Spratly Adaları konusunda ise Brunei, Malezya, Filipinler, Tayvan ve Vietnam’la karşı karşıyadır. Güney ve Doğu Çin Denizlerini kendi egemenlik alanı olarak görmekte olan

² Adil Calap, *Uluslararası İlişkilerde Güç Dengesi*, (Trabzon: Celepler Matbaacılık, 2019), 10-12.

³ Hüseyin Korkmaz, “Asya-Pasifik’te Jeopolitik Rekabet Derinleşiyor,” *Anadolu Ajansı Analiz* (2020), <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/asya-pasifik-te-jeopolitik-rekabet-derinlesiyor/1840579>.

Çin, örneğin Japonya ile de Doğu Çin Denizi'nde Senkaku/Diaoyu Adaları sorununu yaşamaktadır.⁴

Çin için 19. yüzyıl bir utanç yüzyılıydı ve ülke dış politikası her ne kadar uluslararası ve katılımcı olsa da geri planda Batı'ya karşı kin ve tarihi eğilimler saklıdır. ABD-Çin yakınlaşmasının ya da rekabetinin sonucu bu eğilimler etrafında şekillenecek, 'sonuç' ise muhtemelen dostluk olmayacaktır. ABD, SSCB'nin yıkılmasıyla neticelenen Soğuk Savaş'ın ardından, adını dünyadaki tek hegemonik güç olarak duyurmuştur. Ancak, Çin'in son yıllarda yaptığı büyük sıçramalar ve Asya-Pasifik genelinde büyük bir güç oluşturması, ABD'yi tedirgin etmeye başlamıştır. Çin'in GÇD'de uyguladığı, ABD çıkarlarını tehdit eden her uygulama, ABD'nin Çin'e daha fazla cephe almasına neden olmuştur. ABD tarafından rahatlıkla görülen bir gerçek şudur ki, Çin'in GÇD'de ki hâkimiyetini sarsmak bu ülkenin her açıdan zararına olacaktır. Ekonomik sıkıntıların yanında ülkenin imajı sarsılacak ve neredeyse bütün dünyayı Çin'in karşısında bırakacaktır. Bu bağlamda ABD, aslında Çin'in bu bölgedeki hâkimiyetini değil, Çin'in daha da yükselebilmesinin önünü kapatmaya çalışmakta ve bu sayede Soğuk Savaş'ın ardından olduğu gibi tek güç olarak dünyada var olabilmeyi istemektedir.⁵

Çin Savunma Bakanlığı'nın tüm yukarıdakilere bir bakıma yanıt olarak 2015 yılında yayımladığı Beyaz Kitap'ın ana vurgusu ise, "Pekin'in güvenlik alanında daha yakın işbirliği söylemi altında dünyanın her yerinde üçüncü taraflar olmadan diğer ülkelerle ikili askeri bağları güçlendirerek, zorlayıcı diplomasi faaliyetlerine devam edeceği"dir. GÇD'de hava savunma kontrol bölgesi kurmak isteyen ve çevresindeki bütün ülkelerle egemenlik sorunları bulunan Çin, güvenlik alanında işbirliği yapacağı ortaklar bulma ve ülke dışında üsler kurma arayışı içindedir. ABD, Çin'in Kasım 2013'te Doğu Çin Denizi'nde Hava Savunma Kontrol Bölgesi ilan etmesini ilk protesto eden devlet olmuş ve bölgeye iki adet B-52 bombardıman uçağı göndermiştir. Diğer ülkeler de ABD'yle işbirliği içinde olduklarını göstermek için bu hava sahasını kullanmaya devam etmişlerdir. Çin'e göre bu kontrol bölgesinin amacı, ticari olmayan uçaklara karşı savunma amaçlı bir tedbirdir. Çin Savunma Bakanlığı sözcüsü Geng Yansheng, "Çin'in ilgili hava sahasını etkin bir şekilde yönetecek ve kontrol edecek

⁴ Clarence J. Bouchat, *Dangerous Ground: the Spratly Islands and U.S. Interests and Approaches*, SSI (Strategic Studies Institute of U.S. Army War College Press, 2013), 3-7.

⁵ Sait Yılmaz, *Uluslararası Güvenlik: Teori, Pratik ve Gelecek* (İstanbul: Kaynak Yayınları, 2017), 800.

kabiliyete sahip olduğunu” açıklamıştır. Çin Asya-Pasifik’teki rolünü ABD aleyhine devamlı olarak geliştirmekte ve geri adım atmamaktadır.⁶

Bu bağlamda çalışmada, sırasıyla Çin’in tarihsel hak iddiaları ve Çin-merkezciliği ABD tarafından Çin’in çevrelenmesinin askeri yönü ve de Güney Çin Denizi’nde askeri karşılaşmalar nedeniyle silahlı çatışma olasılığı konuları incelenecektir.

2. Çin’in Tarihsel İddiaları ve Çin-Merkezciliği

Tarihsel açıdan Çin’in bir uygarlık devleti olarak varlık ve kimliğinin uluslararası plandaki doğal sonuçlarından birisi haraççı sistemdir. Tıpkı uygarlık devletinin ülke içindeki etkisinin derin ve köklü olmaya devam etmesi gibi, haraççı devlet anlayışının uluslararası ilişkiler alanındaki kalıcılığı da açıktır. Aslında bazı bakımlardan Çinlilerin egemenlik ve devletlerarası ilişkiler kavramları konusundaki tutumları, en azından çağdaş Westfalya sistemi kadar haraççı mirasa da (çok şey) borçlu olmaya devam etmektedir. Buna klasik bir örnek, genelde Çin’in Batı esintili uluslararası hukuktan farklı olan denizler üzerindeki egemenliğe ilişkin tutumu, özelde ASEAN’la yapılan anlaşmadan sonra kısmen rafa kaldırılmış olsa da uzun dönemde çözümsüz olarak kalan Spratly ve Paracel Adaları konusundaki anlaşmazlıktır. Söz konusu iki adalar grubu aslında ada değil, çoğu genellikle su altında, kimsenin yaşamadığı bir dizi kaya topluluklarıdır. Güney Çin Denizindeki (GÇD) adalardan Spratly Doğu Malezya’nın kuzeyine ve Filipinler’in batısına; Paracel de Vietnam’ın doğusuna düşmektedir. Denizler üzerindeki egemenlik kavramı görece yeni bir icattır; ABD’nin karasuları üzerinde egemenlik sahibi olmak istediğini açıkladığı 1945’e kadar geri gider. Spratly ve Paracel Adaları üzerindeki değişik Güneydoğu Asya ülkelerinin iddialarının temelini asıl olarak bu yasalar toplamı oluşturur.⁷

Bunun aksine Çin kendi hak taleplerini ‘tarihsel iddialar’ üzerine oturtur; bir başka deyişle bu adalar bin yıllardır tıpkı Pekin’in kuzeyindeki kara sınırlarının olduğu gibi, Orta Krallık’ın güney sınırlarının ayrılmaz bir parçasını oluşturduğunu savunur. Adalardaki kazılarda Tang ve Song hanedanları dönemine ait vazo ve bakır paralar bulunmuş ve bunlar ‘tarihsel iddiaları’ desteklemek ve adaların uzun zamandır Çin’in parçası olduğunu göstermek için kullanılmıştır. Söz konusu adalar Çin’in birçok resmi haritasında ‘tarihsel iddia hatları’ içinde ve dolayısıyla Çin’in parçası olarak gösterilmektedir. (Bu bağlamda Spratly ve Paracel

⁶ Sait Yılmaz, *Uluslararası Güvenlik: Teori, Pratik ve Gelecek*, 801.

⁷ Martin Jaques, *Çin Hükmettiğinde Dünyayı Neler Bekliyor?* (Ankara: Akılçelen Kitaplar, 2016), 382-384.

Adaları üzerinde hak iddia eden Tayvan'ın da Çin'e karşı aynı temelde mukabil iddialarda bulunduğunu anmak gerekir.)

Çin'in güney kıyısı açıklarındaki Hainan Adası Çin'in en küçük yüz ölçümlü eyaleti olmakla birlikte, GÇD'nin çok içlerine uzanan kara suları nedeniyle, aynı zamanda Çin'in en büyük 'okyanus eyaleti' olarak kabul edilmektedir. Pekin yönetimi, 2007 yılında Hainan eyaletinde Sansha belediyesini kurmuştur ve belediye Spratly ve Paracel Adaları içindeki üç adacık üzerinde de yetkiye sahiptir. Bu karar Hanoi/Vietnam'daki Çin büyükelçiliği önünde protesto gösterileri düzenlenmesine yol açmıştır.⁸

Tarihsel iddialar fikri, Çin'in, geçmişteki doğrular ve yanlışlarla ilgili zamanlar arası hukukunu kullanmasında da ifadesini bulmuştur: "Herhangi bir hukuki gerçek, bir anlaşmazlık ortaya çıktığında yürürlükte olan yasalardan çok, o gerçekle çağdaş olan yasaların ışığı altında değerlendirilmelidir." şeklindeki savunma, bu andan çok tarihe, mevcut uluslararası hukuk sisteminden çok haraççı sistem döneminde egemen olan yasalara güç ve meşruiyet atfetmektedir.

1984 yılında, dönemin Çin Devlet Başkanı Deng Xiaoping, 'belirli toprak anlaşmazlıklarının, egemenlik sorununu çözmeden önce, anlaşmazlığa taraf olan ülkelerin ilgili anlaşmazlık alanlarını birlikte geliştirmesi ile çözümlenmesi olasılığını' gündeme getirmiştir. Bir başka ifadeyle, egemenlik sorunu diğer konularda ilerleme kaydedilmesini engellememeliydi. Deng'in bu sözleri GÇD'deki adalarla ilgili olarak Çin kaynakları tarafından sıklıkla kullanılmaktadır. Buradaki anlaşmazlıklarda ve Japonya ile ilgili Doğu Çin Denizi'ndeki Diaoyu/Senkaku Adaları konusunda uygulamada Deng'in yaklaşımı takip edilmiştir. Tayvan ile ilgili konuda da bu yaklaşımın izlenmesi önerilmiştir. Çin, Tayvan üzerindeki nihai egemenlik hakkında ısrar ederken, Tayvan'ın bağımsızlık ilan etmeye kalkışmaması şartı ile aslında sorunu az ya da çok sonsuza kadar rafa kaldırmayı önermiştir. Bu durum Çin'in konuya yaklaşımında esneklik göstermeye hazır olduğunu ortaya koymuştur. Buna alternatif olarak, Çin'in ada üzerindeki egemenliğinin Tayvanlılar tarafından kabul edilmesi karşılığında, Tayvan'ın kendi hükümetine, siyasal sistemine ve hatta silahlı kuvvetlerine sahip olmasını önermiştir.⁹

⁸ Zachari Haver, "Sansha and the Expansion of Cina's South Sea Administration," (2020), <https://amti.csis.org/sansha-and-the-expansion-of-chinas-south-china-sea-administration/>.

⁹ Martin Jaques, *Çin Hükümetinde Dünyayı Neler Bekliyor?*, 382-384.

Bu yaklaşım, Çin'in ve Batı'nın egemenlik anlayışları arasındaki bir başka temel farklılığı ortaya koymuştur. Bu farklılık en açık şekilde Çinlilerin Hong Kong'un egemenliğinin devredilmesine karşı benimsedikleri tutumda sergilenmiştir. Burada Çinliler tarafından egemenliğin transferi (tıpkı bütün kaybedilen topraklar denen yerlerle -Tayvan, Hong Kong ve Makau ile ilgili olduğu gibi) tartışılmaz bir konu olarak görülmüştür. 1997 yılında egemenlik hakkı İngiltere'den Çin'e devredilen Hong Kong ancak 2020 yılına kadar tek ülke-iki sistem prensibiyle, sahip olduğu yasal serbestilere dokunulmaksızın yönetilmiş; ancak bu yıldan sonra işler değişmiş ve hakları elinden alınmıştır.

Çin nasıl bir ülke olacak ve nasıl hareket edecek sorusunun cevabı da henüz netleşmemiştir. Çin'in bölgeye karşı tavrı ve bölgeyi anlama biçimi, ağır biçimde haraççı sistemin mirası ve bir uygarlık-devleti olması tarafından etkilenmeye mahkûmdur. Her şeyden öte, Britanya'nın Afrika ve Orta Doğu'ya karşı tutumu bugüne kadar sömürgeci tarihi tarafından güçlü bir şekilde etkilenmeye devam etmektedir (özellikle güç kullanma isteği içinde). Çin'in durumunda, geleneksel düşünme biçimlerinin etkisi bu ülkenin Spratly ve Paracel Adaları, Hong Kong ve Tayvan'a karşı tutumunda açıkça görülür. En azından kendi bölgesinde Çin'in birçok Westfalyacı devlet gibi davranmadığı açıktır. Çin ve ASEAN, tartışmalı adalar sorununa çok farklı yasal ve kuramsal çıkış noktalarından yaklaşmaktadır. Aynı husus belki de yakın zamanda görülebileceği üzere, Tayvan için de söylenebilir. Çin'in daha çok güçlendikçe daha fazla *Sinosentrik* (Çin-merkezci) olması hiç de şaşırtıcı olmayacaktır. Belki de uzun dönemde beklenmesi en muhtemel husus bu olmalıdır. Küresel olarak egemen bir Çin neye benzeyecek ya da küresel bir güç olarak ortaya çıkmaya başladığında artan gücü nasıl bir şekil alacak? Gücünün büyüklüğü ne olacak ve bu güç hangi şekilleri alacak? Bunlar ve benzeri sorular, büyük güçler arası politikayla ilgilenenlerin merak ettiği cevaplar barındırmaktadır.¹⁰

En azından bilinen husus, Çin'in izole bir varlık olmayacağıdır. Burada önemli olan husus ise, ABD'nin ne kadar hızla gerileyeceği ya da yavaşlayacağıdır. ABD Çin'in yükselişi karşısında kendisini yeniden keşfetmekte ne kadar yetenekli olursa, o kadar dirençli olduğunu kanıtlayacaktır. Şubat 2020'de yapılan Münih Güvenlik Konferansı'nda ilk kez Batısızlaşma kavramı gündeme getirilmiş; Covid-19 pandemi krizi döneminde ise Çin para birimi RNB'nin uluslararasılaşması ve de doların dijital para ile değişimi tartışmaları yaşanmıştır. Dünyanın geri kalanı giderek daha fazla Amerikan gücünün bozulma eğilimini anlamaya başladığı ve

¹⁰ Martin Jaques, *Çin Hükmettiğinde Dünyayı Neler Bekliyor?*, 382-384.

bunu kendi davranış ve hesaplamalarına bir faktör olarak kattığı için, ABD'nin küresel etkisinin çok daha hızlı erozyona maruz kalması sürpriz olmayacaktır.

3. ABD'nin Çin'i Askeri Olarak Çevrelemesi ve Çin'in Reaksiyonu

“Büyük Güç Politikasının Trajedisi (2001)”de Çin'in kuvvetlendikçe ABD'yi kendi bölgesinden çıkarmak isteyen hegemon bir güce dönüşeceğini öngören J. Mearsheimer'a göre Çin'in düşük profilli bir dış politika izlemeyi sürdürmesi veya iki ülke ekonomisinin karşılıklı bağımlı olmaya devam etmesi dahi ikisi arasındaki bir “hegemonik karşılaşmayı” önleyemeyecekti. ABD Ulusal Güvenlik Strateji Belgesi (2017)'nde ise Çin ve Rusya, ABD'ye meydan okuyan “revizyonist güçler” olarak tanımlanmış ve Amerikan değerlerine zıt bir dünya inşa etmekle suçlanmış; hatta Çin'in ABD'yi Hint-Pasifik bölgesinin dışında tutmaya çalıştığı da belirtilmişti. Akademik çevrelerde, özellikle Batılı olmayan kesimde, ABD ile Çin arasında süren rekabet için “Soğuk Savaş, yüzleşme, sınırlama” vb. tanımlamalar yapılmaktadır. Obama'nın başkanlık döneminde Asya Mihveri (*pivot to Asia*) ile başlayan Çin'i dengeleme çabalarının Trump'la birlikte daha çok bir çevreleme stratejisine evrildiği görülmektedir. Pandemi sürecinde Trump'a değil Amerikan halkına karşı sorumlu olduğunu açıklayan, Pentagon (derin devletin)'un sesi Bakan M. Esper'in “Stratejik bir öngörülebilirlik sağlamak için bölgedeki askeri varlıkları artırmayı planlıyoruz” bağlamındaki sözleri, ABD'nin Pekin'e yönelik olarak sert gücü dahi bir baskı aracı olarak kullanma yönündeki kararlılığını işaret etmektedir. Esper, ortamı bulandırmak maksatlı olabilecek bir şekilde ayrıca, askeri hareketlilik artışının “yüksek derecede operasyonel bir öngörülemezlik” sağladığını da eklemektedir.¹¹

İnat'a göre de ABD-Çin ilişkisinin de çok gergin bir döneme doğru sürüklendiği son dönemde daha açık bir şekilde görülmektedir. Çin'in, Amerikan pazarının imkânlarını da kullanarak yükselişine engel olamazsa küresel üstünlüğünü kaybedeceğini gören Washington yönetimi, Pekin'e yönelik sınırlandırma siyasetini iyice belirginleştirmiştir. Soğuk Savaş döneminde Sovyetler'e karşı uygulanan çevreleme siyaseti (*containment policy*) ve 1990'larda Orta Doğu'da Irak ve İran'ı hedef alan ikili çevrelemenin (*dual containment*) ardından günümüzde Amerikan dış politikasının en büyük çevrelemesiyle karşı karşıya gelinmiştir: Çin'in çevrelenmesi. ABD'nin bu yeni çevreleme siyasetinin önceliklerden en önemli farkı, bu defa müttefiklerine yeterince değer vermemesi olarak göze çarpmaktadır. Washington yönetimi gerek Sovyetler'in gerekse Irak ve İran'ın çevrelenmesine yönelik

¹¹ Korkmaz, “Asya-Pasifik'te Jeopolitik Rekabet Derinleşiyor.”

politikalarını yürütürken Avrupa, Uzak Doğu ve Orta Doğu'daki müttefikleriyle çok yakın bir ilişki içerisinde olmuş ve onların desteğini elde etmişti. Günümüzde Trump yönetimi ise, Çin'in çevrenmesi konusunda desteğine ihtiyaç duyacağı Avrupa Birliği ve Japonya gibi aktörlerde ciddi bir güvensizlik hissine yol açmış durumdadır. Washington'un bu tavrı, bu en büyük çevrelemenin başarılı olup olmayacağını belirleyen en önemli parametre olacaktır¹².

ABD Başkanı Trump'ın eski Ulusal Güvenlik Danışmanı H.R. McMaster ise, Çin'in ülkesi için ciddi bir tehdit hâline geldiğini şu sözleriyle ifade etmiştir¹³:

“Çin bir tehdit haline geldi; çünkü liderleri demokratik yönetişime ve serbest piyasa ekonomisine alternatif olarak kapalı, otoriter bir model geliştiriyorlar. Çin Komünist Partisi (ÇKP) yalnızca insan özgürlüğünü boşa çıkaran ve otoriter kontrolünü genişleten bir iç sistemi güçlendirmekle kalmıyor; aynı zamanda bu modeli ihraç ediyor ve dünyayı daha az özgür ve daha az güvenli hale getirecek yeni kuralların ve yeni bir uluslararası düzenin geliştirilmesine öncülük ediyor. Çin'in nüfuzunu artırma çabası, Güney Çin Denizi'ndeki insan yapımı adaların askerileştirilmesinde ve Tayvan ve Doğu Çin Denizi'ndeki askeri yeteneklerin konuşlandırılmasında açıktır. Ancak ÇKP'nin askeri ve ekonomik stratejilerinin bütünleşik doğası, onu ABD ve diğer özgür ve açık toplumlar için özellikle tehlikeli kılan şeydir.”

McMaster aktif görevde olmasa da yukarıdaki sözleri Pentagon'un niyetini yansıtması bakımından önemlidir. ABD Güney Asya'da siyasi-askeri faaliyetlerini ve konuşlanmasını artırmaya devam etmekte olup, 2. Dünya Savaşı'ndan bu yana bölgede bulunan Pasifik Komutanlığı'nın (PACOM) adını Hint-Pasifik Komutanlığı olarak değiştirmiştir. Bu da ABD'nin her iki okyanusu birleşik düşündüğünün ve bölgede kalıcı olmak istediğinin bir göstergesi olarak algılanmaktadır. Buna karşılık, 2018 yılında Çin ve Rusya “NATO'nun en büyük kâbuslarından birisi olabilecek” toplam 300 bin askerin görev aldığı “Vostok 2018” tatbikatını birlikte icra etmiştir. Buradan da, ABD'nin bölgede hegemonya kurma çabalarına yönelik tepki olarak nitelenebilecek bir karşı hegemonya alanının oluşturulmaya çalışıldığı görülmektedir.¹⁴

40 bin deniz piyadesi personeliyle ABD 7. Filosu, bölgede askerî açıdan Çin'e yönelik bir dengelemenin temel taşı olan PACOM'un ana unsurunu oluşturmaktadır ve Japonya'nın

¹² Kemal İnat, “Soğuk Savaş'ın Geri Dönüşü: “Ejderhanın Çevrenmesi”,” *Türkiye* (2019), <https://www.turkiyegazetesi.com.tr/yazarlar/prof-dr-kemal-inat/606881.aspx>

¹³ Herbert Raymond McMaster, “How China Sees the World,” *The Atlantic* (2020), <https://www.theatlantic.com/magazine/archive/2020/05/mcmaster-china-strategy/609088/>.

¹⁴ Hüseyin Korkmaz, “ABD'nin Çin'i Çevreleme Stratejisi ve Küresel Hegemonya,” *Anadolu Ajansı Analiz* (2019), <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/abd-nin-cini-cevreleme-stratejisi-ve-kuresel-hegemonya/1546970>.

Yokosuka şehrinde bulunmaktadır.¹⁵ Guam adası, Japonya, Filipinler, Güney Kore ve Avustralya'da da deniz üsleri bulunan ABD'nin bölge ülkeleriyle yoğun bir askeri ve diplomatik ilişki kurma çabası içinde olduğu görülmektedir. 2020 yılıyla birlikte Çin'e yakın sular üzerinde ABD savaş uçakları uçuşlarını, donanma da deniz faaliyetlerini artırmış durumdadır. ABD ile Çin arasında GÇD'de son dönemlerde yaşanan sürtüşme, potansiyel olarak bölgede bir sıcak çatışmanın tetikleyicisi olabilir. USS Bunker Hill ve USS Barry adlı ABD savaş gemilerinin Paracel ve Spratly adaları yakınlarında seyrüsefer özgürlüğü gerekçesiyle bulunması iki ülke arasında yeni bir krize neden olmuştur. Bu konuda Çin ordusu ABD'yi "sorun çıkaran" olarak niteleyen bir açıklama yapmış; Çin'in GÇD'de ki menfaatlerini korumak için "yüksek alarm düzeyine geçtiğini" vurgulamıştır. ABD 7. Filosu ise "GÇD'de ki yasadışı ve kapsamlı denizcilik iddiaları seyrüsefer özgürlüğü için ciddi bir tehdit oluşturuyor" açıklaması ile bölgedeki gerginliğin devam edeceğini göstermiştir. Net olarak ifade etmek gerekirse Washington'un GÇD'de engelsiz erişim ve seyrüsefer özgürlüğü konusundaki ısrarı, Çin'in burada bir güvenlik bölgesi tesis etme stratejisi ile çatışmaktadır.¹⁶

Çin ordusunun ve donanmasının modernizasyonunun 2035 yılına kadar tamamlanması hedeflenmektedir. Çünkü Kuşak-Yol Girişimi'nin deniz ayağının işlerliğinin sağlanması her şeyden önce GÇD'de Çin hegemonyasının korunmasına bağlıdır. Bunun bilincinde olan Pekin, ABD ve bölgedeki müttefikleri ile sert güç kullanma da dâhil olmak üzere askeri rekabeti göze alabilecek tutum içinde görünse de gittikçe artan ABD-Çin rekabetinde Çin'in yine de öncelikle askeri gücünü kullanma konusunda dikkatli ve sabırlı davranması daha olasıdır. Askeri modernizasyon açısından henüz istenilen seviyeye gelinmemiş olması, Pekin'in ekonomik kalkınmaya yönelerek sert güç kullanma konusunda düşük profilli bir tavır izlemesinin ana nedenlerinden birisidir. Çünkü ABD ordusunun teknoloji üstünlüğü ve manevra kapasitesi hâlâ dünyada açık ara birinci sırada gelmektedir. Önceki devlet başkanlarının da ifade ettiği gibi Çin'in zaman ihtiyacı vardır. Hele de pandemi kriziyle her şeyin alt üst olmaya yüz tuttuğu bir dönemde fevri davranmak Çin ordusu veya donanması açısından çok akıllıca olmayacaktır.

ABD'nin saldırgan bir tutumla yaptığı çevrelemeye karşılık vermek adına, konvansiyonel yönden eksikliklerinin farkında olan bir kesim, Çin'in nükleer gücünün artırılmasını gerektiğini ve bu yolla caydırıcılığa sahip olması gerektiğini savunmaktadır. Çin

¹⁵ PACOM, <https://www.pacom.mil/Media/News/News-Article-View/Article/1594790/more-than-38000-guests-visit-fleet-activities-yokosuka-for-friendship-day/>.

¹⁶ Korkmaz, "Asya-Pasifik'te Jeopolitik Rekabet Derinleşiyor."

Devlet Güvenlik Bakanlığı himayesindeki “Çin Modern Uluslararası İlişkiler Enstitüsü (CICIR) tarafından hazırlanan bir raporda “Tiananmen olaylarından bu yana ABD-Çin ilişkilerinin en düşük seviyede olduğu”, “yükselen bir düşmanlık dalgasıyla karşı karşıya oldukları” ve de silahlı çatışmayı ihtiva eden bir “en kötü senaryoya” hazırlanılması gerektiği vurgulanmaktadır.¹⁷

Diğer taraftan, söz konusu çevreleme gayreti, ABD’nin kurumsal kapasitesi açısından da bazı soru işaretlerini barındırmaktadır. ABD’nin dolara dayalı finans sisteminin sarsılmaya başlaması, buna karşılık Çin ve Rusya’nın sürekli altın stoklaması ve küresel finans çevrelerinin güdümündeki Çin’in “dijital paraya geçiş” planlarının netleşmesi önem arz etmektedir. 2020 yılının ilk çeyreğinde yüzde 5 daralan ABD ekonomisinin ikinci çeyrekte salgının etkisiyle bu yılın ikinci çeyreğinde yüzde 32,9 daralarak rekor seviyede küçülmüştür.¹⁸ Dış borcu 20 trilyon dolardan fazla olan ve her yıl ortalama 1 trilyon dolar açık veren ABD ekonomisi, işsizliğin de rekor seviyede artmakta olması nedeniyle zora girmiştir. Ayrıca Başkan Trump, başkanlık seçimi anketlerinde Demokrat Parti adayı J. Biden’in bir hayli gerisinde görünmektedir.

Bir yandan Çin küresel bir finansal güç merkezi olarak ortaya çıkarken, diğer yandan ABD’nin ekonomik açıdan göreceli olarak yavaşlaması, ABD’nin Çin’e yönelik söz konusu çevreleme stratejisini planladığı ölçüde etkili bir şekilde inşa etmesini de engellemektedir. Çin ise pandemiyle kötüye giden küresel ekonomi sebebiyle Kuşak-Yol Girişimi gibi büyük projelerde sorunlar yaşamaktadır. ABD-Çin arasındaki stratejik rekabet, genelde küresel düzeydeki askeri, ekonomik ve politik dinamikleri şekillendiren bir somut alan haline gelmiş durumdadır. Özelde ise, bu rekabetin iki ülkenin birbirlerine yönelik emelleri üzerinden şekillenen bir güç gösterisine dönüşmeye başlamıştır. İki küresel güç arasında Asya-Pasifik bölgesinde yoğunlaşan gerilim, klasik anlamda büyük bir savaşı olmasa da bölgesel krizlerin tırmanması suretiyle doğabilecek sıcak çatışma riskini artırmaktadır.

4. Güney Çin Denizi’nde Askeri Karşılaşmalar ve Silahlı Çatışma Olasılığı

Çin’in askeri saldırganlığı için en bariz örnek, 1979’da Vietnam’ı işgal etmesidir. Çin-Vietnam Savaşı ya da Üçüncü Çinhindi Savaşı, 1979 yılında Çin ve Vietnam arasında yaşanan kısa ama kanlı bir sınır çatışmasıdır. Vietnam’ın Kamboçya’yı işgal edip, Çin

¹⁷ Reuters, <https://uk.reuters.com/article/uk-health-coronavirus-china-sentiment-ex/exclusive-internal-chinese-report-warns-beijing-faces-tiananmen-like-global-backlash-over-virus-sources-idUKKBN22G198>.

¹⁸ Anadolu Ajansı, <https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/abd-ekonomisi-ikinci-ceyrek-kovid-19un-etkisiyle-rekor-seviyede-daraldi-/1927477>.

tarafından desteklenen Pol Pot liderliğindeki Kızıl Khmer hükûmeti tarafından yönetilen rejime son vermesi sonucu Çin Halk Kurtuluş Ordusu (ÇHKO) taarruza geçmiştir. Vietnam'ın kuzey kesimlerine kısa süreli bir Çin saldırısı olmuş ve Çin birlikleri bir ay sonra geri çekilmişlerdir. İki taraf da zafer ilan etmişlerdir. Bu savaş Vietnam'da günümüzde bile önemli bir yere sahiptir. Çin Ordusu geri çekilirken etkili bir "yanık toprak" politikası uygulamıştır. Köyleri, yolları ve demir yollarını yok ederek, Vietnam'ın kırsal bölgelerinde altyapıya büyük zararlar vermişlerdir. Çin-Sovyet ayrılığının doruk noktasında ortaya çıkan savaş, Sovyetler Birliği'nin müttefiki olan Vietnam'ı koruyamayacağına yönelik iddialara temel oluşturmuştur. (Savaş döneminde olası bir Sovyet saldırısına karşı 1,5 milyon Çinli asker Çin-Sovyet sınırı boyunca tam ölçekli bir savaşa hazır olarak bekletildi.) Vietnam Savaşı, ÇHKO'nun gerçek bir sıcak çatışmada nasıl davranabildiğinin açık bir örneğini teşkil etmektedir.

ABD ve Çin'in aralarındaki ticaret savaşları ve küresel pandemi nedeniyle karşılıklı yaptığı suçlamalar aynı şekilde devam edecek olursa, önümüzdeki bir-bir buçuk yıl içinde, Güney Çin Denizi (GÇD)'nde bu iki devletin müdahili olabileceği askeri çatışma riski artabilir. Çin bu bölgede 2009 yılından itibaren toprak isteme, adaları askerileştirme, hukuki kanıtlar üretme ve diplomatik nüfuz kullanma gibi taktiklerle ülkesel hak iddialarını artırmıştır.¹⁹ Yakın geçmişte Spratly ve Paracel Adalarını yönetmek üzere iki ayrı yerel idare kurduğunu ilan eden Çin, bu yolla da GÇD'deki hak iddialarını güçlendirmek istemiştir. Küresel politikadaki dalgalanmalar veya Çin'in içişlerindeki gelişmeler de (Hong Kong vb.) bölgede askeri çatışma riskini artırıcı mahiyet alabilmektedir. ABD'nin Çin'in GÇD'de ki kontrolünü engelleme ve seyrüsefer serbestliğini sağlama konusunda büyük çıkarları bulunmaktadır. ABD konuya, sadece ekonomik açılardan değil, deniz trafiği özgürlüğünü sağlama bakımından da Çin ile askeri çatışmayı göze alabilecek derecede önem atfetmektedir.²⁰

Çin'in geçmişte hak iddialarını ilerletmede kullandığı ana stratejilerden birisi, diğer bölge ülkeleri için riski artırmak olmuştur. Bunun için de onların petrol ve doğalgaz platformlarını, balıkçı gemilerini ve hatta askeri gemilerini taciz etmiştir. Örneğin, Mayıs 2019'da Çin, Vietnam'a ait bir sondaj platformunu destekleyen açık deniz gemilerini taciz etmek için sahil güvenlik unsurlarını kullanmıştır. Bölge Vietnam tarafınca kendi karasuları

¹⁹ Barbara Starr and Ryan Browne, "US Increases Military Pressure on China as Tensions Rise Over Pandemic," *CNN* (2020), <https://edition.cnn.com/2020/05/14/politics/us-china-military-pressure/index.html>.

²⁰ Oriana Skylar Mastro, "Military Confrontation in the South China Sea," *Council on Foreign Relations, Contingency Planning Memorandum*, no. 36 (2020), <https://www.cfr.org/report/military-confrontation-south-china-sea>.

içinde kabul edilmekte ve bu ülke için önemli miktarda petrol üretimi sağlamaktaydı. Benzeri bir taciz olayı GÇD’de Malezya’ya ait bir sondaj kulesinde de yaşanmıştır.

Çin, GÇD’de askeri dengeyi değiştirmek için “savunma” adı altında askeri önlemler alabilir. Bu da diğer hak iddiasında bulunan ülkeler aleyhine olacağından onlar tarafından güçlü tepkilerle karşılanabilir. Çin bölgeye yeni aktörler gelmesini teşvik edebilir. Söz gelimi yakın askeri ilişkiler içinde bulunduğu Rusya’yı GÇD’deki ABD deniz kuvvetleri unsurlarını rahatsız etmesi için cesaretlendirebilir ki Rusya, 2019 yılında Filipin karasuları yakınında bunu zaten yapmıştır.

Çin ayrıca Spratly Adaları üzerinde bir Hava Savunma Kontrol Bölgesi (*Air Defense Identification Zone-ADIZ*) oluşturabilir ki bunu gerçekleştirmek adına hâlihazırda GÇD’deki çeşitli adalara radarlar yerleştirmiştir. Spratly Adaları etrafında düz taban çizgileri çekerse bu GÇD’nin ancak %10’unun uluslararası sulara ayrıldığı anlamına gelir (2016 UNCLOS bunu yasaklamış olsa da). Çin’in hâlihazırda Paracel Adaları’nda uygulamakta olduğu bu faaliyet tarzı diğer tüm devletlere ait deniz unsurlarının söz konusu sulara girişlerinde Çin’den izin almasını zorunlu kılacaktır.

Çin bahse konu düz taban çizgilerinden itibaren 200 deniz mili genişliğinde Münhasır Ekonomik Bölge- MEB (*Exclusive Economic Zone-EEZ*) ilan edebilir. Bu bölge GÇD’nin neredeyse tamamını kapsayabilir. Çin kendi MEB’indeki izinsiz yabancı keşif faaliyetlerinin milli haklarını ihlal ettiğinde ısrar etmektedir ve bu yorumu uygulamaya başlayabilir. Bununla birlikte ABD donanması GÇD’de keşif yapmak, bir takım beklenmedik olaylarda hazır bulunmasını sağlamak ve Avustralya, Japonya, Filipinler ile Tayvan’ın savunmasını temin için harekât icra etme ihtiyacı duymaktadır. Çin’in MEB iddiaları, ABD’yi ya harekâtlarına devam etme, dolayısıyla Çin ile doğrudan çatışma riskini artırma ya da harekâtlarını azaltma, dolayısıyla müttefiklerine karşı taahhütlerini aksatma yollarından birini seçmeye zorlamaktadır.

Çin’in MEB hakları konusundaki konumu tartışmalı olsa da ABD’nin küçük devletleri geri adım atmaları için serbest bırakması zor olabilir. Çin’in sahil güvenliği dünyada ilk sırada gelmektedir ve bölgedeki tüm ülkelerin toplam gemi sayısından fazla gemiye sahiptir. ABD sahil güvenliği GÇD’de faaliyet göstermeye başlamış olsa da bu henüz sınırlı sayı ve aralıkta kalmaktadır. Bu senaryoda, Çin diğer ülkelerin dış yerleşimlerine yönelik ikmal faaliyetlerini daha fazla ve sık sayıda engellemeye başlayabilir. Bu tür bir tehlikeyi göze alma durumu tırmanan krizin sorumluluğunu diğer hak iddia edenlerin omzuna yükleyebilir ve onları işgal

ettikleri adalardan ayrılmaya zorlayabilir. Diğer ülkeler Çin'in iddialarına karşı ses çıkarmazlarsa, Pekin, pek çoğu ABD müttefiki olan Doğu Asyalı komşularının bu sulara erişimini engelleyebilir ve bundan büyük bir avantaj elde edebilir.²¹

ABD'nin Pasifik Filosu bu durumda, müttefik olup olmadıklarına bakmaksızın bölgedeki tüm ülkelerin seyrüsefer serbestliğini korumak ve kaynaklara erişimlerini sağlamak adına askeri kriz/tırmanmayı ve hatta çatışmayı göze alabilir. Daha az olası olsa da Çin diğer hak iddia edenlere karşı, hatta ABD gemilerine karşı askeri seçenek kullanabilir. Filipinler ile ihtilafı olduğu Scarborough Shoal'ı işgal edebilir ya da askerileştirebilir ki bu ABD tarafından açık bir kırmızıçizgi olarak ilan edilmiştir. Çin'in bu hamleyi Filipinler'in kendisini desteklemekten vazgeçmesi durumunda ya da ABD'nin bölgedeki faaliyetlerini tahrik edici bulduğunda yapması beklenebilir. Çin ayrıca diğer hak iddia eden ülkelere işgal edilen adalara yiyecek, su ve yeni personel ikmalini engelleyebilir ya da bu adaları askeri güç kullanarak ele geçirebilir.²²

Çin'in bölgesel stratejisindeki saldırgan bir dönüşümü gösteren bir seri işaret şunlar olabilir: Çin Komünist Partisi (ÇKP) genellikle Çin'in kuvvet kullanımı öncesinde yaptığı gibi milliyetçi söylemlerini artırabilir. Şi Jinping GÇD'deki egemenlik konularını daha sık dile getirerek görev süresi içinde çözüme iddiasında bulunabilir. Devletin sahibi olduğu gazetelerin Çin'in egemenliğine askeri seçenek kullanarak sahip çıkması yönündeki çağrılarında artış olabilir. Çin stratejik sürpriz unsurundan faydalanmak isterse gerçek askeri hazırlıklarını askeri tatbikat yapmak suretiyle gizleyebilir ki bunun tespit edilmesi zor olacaktır. Çin Subi, Fiery Cross ve Mischief Kayalıkları bölgelerine geçici rotasyon şeklinde hava araçları gönderebilir. Ayrıca belli sayıda destroyer, fırkateyn, korvet, çıkarma ve destek gemisi ile sahil güvenlik unsurlarını deniz tatbikatı için görevlendirebilir. Havadan fırlatılan seyir füzeleri ya da yerden atılan sistemler formunda hava savunma ve gemi savunma kabiliyetlerini gizlilik içinde de olsa ileri bölgede daha fazla konuşlandırabilir. Bu hatlar boyunca Çin'in denizlerdeki tutumu milliyetçi söylemdeki artış ve askeri kabiliyetlerdeki gelişmelere paralel şekilde değişecektir. Bilhassa, kuvvet kullanmayı düşündüğü bölgelerde Çin sahil güvenlik devriyelerinin sayı ve yoğunluğunu artıracaktır. Bunun da ötesinde

²¹ Mastro, "Military Confrontation in the South China Sea"

²² Clarence J. Bouchat, *The Paracel Islands and U.S. Interests and Approaches in the South China Sea* (Strategic Studies Institute of U.S. Army War College Press, 2014).

savaşmadan kazanmak ve egemenliğini kabul ettirmek adına öncelikle diğer hak iddiasında bulunan ülkeleri zorlayıcı tedbirlerle baskılamak yolunu seçecektir.²³

Çin'in 2020 yılı ekonomik büyümesi %1,2 olarak tahmin edilmektedir ki bu rakam 1970'lerden bu yana gerçekleşecek en düşük büyüme oranı olacaktır. Küresel pandemiden ekonomisi diğer ülkelere göre daha fazla etkilenmiş olan Pekin, GÇD'de ABD'nin icra etmekte olduğu seyrüsefer serbestliğini sağlama harekâtlarını daha fazla eleştirmeye başlamıştır. Ayrıca ÇHKO'nun modernizasyonunun ilk aşaması da 2020 yılı içinde tamamlanacaktır. Tüm bunlar birlikte ele alındığında GÇD'de askeri çatışma olasılığı hâlihazırda geçmişe oranla daha yüksektir.

Çin ve ABD arasında yaşanan askeri tutum ve sürtüşmelerin, rakip bakış açılarının, taktik-stratejilerin ve günlük operasyonel karşılaşmaların gerçek ve ciddi olduğundan çoğu kimse şüphe duymamaktadır. Çin, ABD'nin müttefik ve ortaklarını zorlamak, tartışmalı konuları askerileştirmek ve bölgesel hegemonya aramakla suçlanmakta; ABD'nin ise GÇD kartını oynadığı ve Çin'in yükselişini bir deniz gücü olarak engellemeye çalıştığı düşünülmektedir. İki ülke arasındaki genel yoğun stratejik rekabet bağlamında, GÇD'nin bir istisna olma ihtimali daha düşüktür. Ancak rekabetin ne kadar şiddetli olacağı sorusu belirsizliğini korumaktadır.²⁴ Her gün Çin ve ABD arasındaki deniz anlaşmazlığı haberleri geldiğinde, çoğu kişi bu iki büyük gücün askeri çatışmaya girip girmeyeceğini merak etmektedir. Her iki tarafın GÇD'ndeki askeri varlıklarını sürdürmek ve genişletmek için nedenleri bulunmaktadır. Çin, GÇD'nin en büyük kıyı devletidir ve bölgesel egemenlik, kara suları ve deniz iletişim hatları gibi tehlikede olan önemli çıkarları vardır. Çin'in askeri modernizasyonu ile bölgede giderek daha fazla askeri platform aktif hale gelmektedir. Buna karşılık ABD, daha çok deniz hâkimiyeti, seyrüsefer serbestliği ve bölge ülkelerine güvenlik taahhütleri gibi konuları düşünmekte; II. Dünya Savaşı'ndan sonraki en güçlü askeri varlığını sürdürmekte ve GÇD'de çeşitli karmaşık askeri operasyonları icra etmektedir. II. Dünya Savaşı'ndan sonra uzun bir süre, Çin'in zayıf deniz ve hava kuvvetleri nedeniyle, Çin ve Amerikan askeri güçlerinin denizde birbirleriyle karşılaşma şansı çok yüksek değildi. Ancak, son on yılda çok şey değişmiştir. Bir yandan, Çin'in kapasitesi hızla arttı ve özellikle donanma ve hava kuvvetleri etkileyici şekilde gelişmiştir. Öte yandan, ABD, Çin'in artan gücü konusunda giderek daha fazla endişe duyarak 2009'dan itibaren bölgedeki deniz ve hava

²³ Mastro, "Military Confrontation in the South China Sea."

²⁴ David Lai, *Asia-Pacific: A Strategic Assessment*, SSI (Strategic Studies Institute of U.S. Army War College Press, 2013), 3-9.

varlığını önemli ölçüde güçlendirmiştir. ABD hava unsurlarının uçuş sayısı iki katına çıkararak yılda 1.500'e, deniz üstü unsurlarının faaliyeti %60 artarak yılda 1.000 gemi gününe ulaşmıştır. Bu bağlamda, GÇD'de yoğun askeri karşılaşmalar kaçınılmaz olmuştur.²⁵

Her iki taraf da değişen durumdan rahatsız değildir. ABD donanması, GÇD'de benzersiz ve rakipsiz olmaya alışkın olup Çin'in denizdeki yükselişini kabullenmeye razı değildir. ÇHKO maddi/fiziki olarak güçlü olmasına rağmen, moral anlamında ve Amerikan meslektaşlarıyla olgun bir güç olarak nasıl etkileşime girileceğini öğrenme sürecinde hâlâ bir acemidir. Ancak kısa vadede her iki tarafın da barış içinde bir arada yaşamaktan başka alternatifleri yok gibi görünmektedir. Her iki taraf da normal olarak gelişirse, güç açısından, ne tür niyetleri olursa olsun, GÇD'nin geleceği iki kutuplu bir bölge olacaktır. Ayrıca, bölgedeki çoğu ülke Çin- ABD güç rekabetinde taraf olmak istememektedir. Bu nedenle, her iki taraf için de hâkim bir düzeni yeniden kurmak zordur. Güç dağılımı daha dengeli hâle geldikçe, yönetilebilen bir askeri çatışma fikri hayal hâline gelecektir. Bir tarafın kışkırtması kaçınılmaz olarak diğer tarafın misilleme sürecini davet edecektir ki bu durumda sarmal yükselme oldukça mümkündür. Her iki tarafın da çok sayıda silah platformuna sahip olduğu ve her ikisinin de büyük nükleer güç olduğu düşünüldüğünde, askeri bir çözümün fizibilitesi büyük ölçüde azalmıştır.²⁶

GÇD'de ki Çin-ABD rekabeti kesinlikle büyümekte ve orta-uzun vadede savaş hâlâ bir çıkış yolu olarak değerlendirilmektedir. İki taraf arasında her yıl binlerce deniz karşılaşması yaşanmaktadır. Bunların çoğu profesyonel ve güvenli olup, sadece birkaçı bazı riskler içermektedir. Pandemi süreci hem ülkeleri hem de askerleri daha hassas hale getirmiş, bu da bir dereceye kadar durumun gerginliğini artırmıştır. Covid-19 nedeniyle Çin ve ABD birbirleri hakkında daha fazla endişelidir. Batı Pasifik'te günlük operasyonları sürdürmenin yanı sıra, her iki tarafın da yeni kuşkuvarı vardır. ABD, Çin'in geçici güç boşluğundan yararlanacağından endişe duymakta; dolayısıyla kasıtlı olarak daha fazla güç göstermekte ve Çin'e daha fazla diplomatik baskı yapmaktadır. Çin, Washington'un GÇD politikasının, - pandemi sırasında bile ABD'nin Çin'i provoke etmekten vazgeçmediği noktaya kadar vardırıarak- gittikçe umutsuz olduğunu düşünmektedir. Pekin ayrıca, güç rekabeti ile motive olan ABD'nin Çin'in faaliyetlerine odaklandığına ve diğer davacıların eylemlerini görmezden geldiğine inanmaktadır.

²⁵ Hu Bo, "China-US Military Confrontation in the South China Sea: Fact and Fiction," *The Diplomat* (2020).

²⁶ Thomas M. Kane, *Chinese Grand Strategy and Maritime Power*, Naval Policy and History Series (London: Frank Cass, 2002), 158 + xiv pages.

Nisan 2020 ortasından Mayıs 2020 başlarına kadar ABD Pasifik Filosu, Çin'in operasyonlarını caydırmak için USS America LHA-6 da dahil olmak üzere Haiyang Dizhi 8 ile Batı Capella arasındaki soğuk deniz alanına çeşitli savaş gemileri gönderdi. ÇHKO Donanması'nın aynı zamanda orada benzer sayıda savaş gemisine sahip olduğuna inanılıyordu ve bu da medya ile uzmanlar arasında ateşli bir tartışma başlattı. Daha az duyurulan ancak daha yoğun olan bir diğer olay ise, Çin savaş gemisi Liaoning formasyonunun keşif ve karşı-keşif, açık deniz çapraz bölge mobil eğitimi yaparken Amerikan savaş gemileri ve çoklu askeri uçakları takipte olmasıydı. İsmi açıklamayan bir ÇHKO Deniz Kuvvetleri subayı, çatışmanın çok yoğun olduğunu, bir defasında bir ABD savaş gemisinin Çin gemisine 100 m. mesafede olduğunu açıkladı. Yine de bu karşılaşmada her iki taraf da büyük ölçüde profesyonel ve ihtiyatlı kalmıştır. Aslında, çoğu medya raporunun ve uzman yorumunun verdiği izlenime rağmen, ne Çin ordusu ne de Amerikan ordusu 2019'un aynı dönemine kıyasla etkinliğini önemli ölçüde artırmadı. Sorun şu ki, bu operasyonlar aşırı gerginlikte icra edilmekte ve yakın karşılaşmalara aşırı maruz kalınmaktadır. Güç rekabeti zemininde, özellikle de pandeminin ortasında, güçlerini ve kararlılıklarını göstermek için, ABD kuvvetleri askeri faaliyetlerin örtülmesi ve duyurulmasına, medyaya ve halka tartışma-hayal etme konusuna aşırı önem verdiler. Her iki ülkede de bundan yararlanan ve durumu abartan bazı şahinler bulunmaktadır. GÇD davacıları da dâhil olmak üzere çoğu ülke Çin-ABD arasında askeri çatışma, görmek istememektedir. Bazı ülkeler gerçekten de Çin ve ABD arasındaki artan rekabet konusunda sevinmekte olup, bu da onların genişlemesi için bazı fırsatlara yol açabilir. GÇD'nde Çin-ABD arasındaki bir askeri çatışmanın ve hatta savaşın büyük bir alıcı kitlesi bulunmaktadır.²⁷

5. Sonuç

Dünya siyasi-ekonomik sisteminin son dönemdeki iki başat gücü ABD ve Çin önemli ölçüde fark attıkları diğer rakiplerini geride bırakarak zirvede yalnız başlarına karşı karşıya gelmiş ve bu durum da dünyamızda yeni tür reaksiyon ve komplikasyonlara neden olmuştur. ABD Çin'i "stratejik bir rakip" olarak tanımlamakta ve resmen ilan edilmemiş bir "kuşatma stratejisini" aşama aşama uygulamaya gayret etmektedir. Çin ise -komünist kapitalist yönetimiyle- küreselciliğin enteresan bir savunucusu olarak retorikte çok kutuplu bir uluslararası sistem inşa etmeye çabalayarak bu kuşatmayı yarmayı hedeflemektedir. Süregelen Tayvan sorunu, Kuşak-Yol Girişimi, Hong Kong'un özerkliğinin sona erdirilmesi,

²⁷ Hu Bo, "China-US Military Confrontation in the South China Sea."

ekonomi-ticaret savaşları üzerinden başlatılan ve ABD'nin Çin'i "çevreleme" stratejisinin birer parçası olarak değerlendirilen bu olay-olgular giderek "yeni tür soğuk savaş"ın göstergeleri olarak ortaya çıkmaya başlamıştır.

Çin uluslararası sularda yapay adalar şeklinde müstahkem mevkiiler inşa etmiştir. Batı (ABD) ise Pasifik'in oldukça geniş alanlarında egemenlik talebinde bulunmakta ve Avrasya'yı kendisine uygun şekilde düzenlemeye çalışmaktadır.²⁸ Çin ve ABD elbette her türlü askeri çatışmaya ve GÇD'deki en kötü senaryolara hazırlanmaktadır. Ancak, bazı üst düzey Amerikalı yetkililerin tekrarlanan savaş söylemine rağmen, iki tarafın çelişkilerini stratejik ya da operasyonel olarak güç kullanarak çözmek istediklerine dair çok net bir işaret de yoktur. Günlük askeri etkileşimlerde, gerçekten artan riskler vardır, ancak öznel bir çatışma arzusu olmadığında, bu risklerin kontrol edilmesi de çok zor değildir.

Çin ve Amerikan askerlerinin önlemesi gereken en önemli husus -iki ülkenin Sovyet-ABD ile ve sonra Rusya-ABD askeri ilişkileri ile karşılaştırıldığında bile nispeten geri veya etkisiz olan mevcut kriz yönetim mekanizmaları göz önüne alındığında- "yanlış hesaplama"dır. Ayrıca, profesyonellerin işlerini yapmalarına izin verilmelidir. Çin-ABD askeri rekabeti, rekabetin yoğunluğunu artıran ve kendi kendini gerçekleştiren kehanetlere yol açacak medya, yorumcular ve bazı politikacılardan aşırı derecede etkilenmiştir. Hem Çin hem de ABD askerleri, politikaları ve kamuoyunu kontrol altında tutarak rekabetçi ve profesyonel kalmalıdır. Sonuçta, eğer savaş yaşanacak olursa, onun yükünü taşıyan cephe komutanları ile havacı ve denizci askerler olacaktır; diğerleri sadece seyredecektir.

Sonuç olarak, ABD ve Çin arasında yaşanmakta olan sistemik gerilimlerin GÇD gibi ihtilafli alanlarda yaşanabilecek olası tetiklenmeler sonrasında orta vadede silahlı çatışmaya dönüşme olasılığı vardır. Bununla birlikte, ABD'nin çevreleme çabalarına karşılık, büyük ekonomileri büyük savaşların bitirdiğinin bilincinde olan Çin'in ABD ile karşı karşıya gelmekten kaçınan düşük profilli tutumu ve "çatışmayı" zamana yayma hamleleri uzun vadeli olarak sistem düzeyinde yaşanacak gerilimleri muhtemel kılmaktadır.

Covid-19 pandemisiyle dünyada daralan ekonomi, artan işsizlik ve bunlardan kaynaklanan politik ve sosyal gerginlikler bir yandan GÇD'de tansiyonu artırırken, diğer yandan da devletlerin silahlı çatışmaya tutuşmadan daha fazla düşünmesini zorunlu kılmaktadır. Ancak yakın tarihte görülmedik şekilde ekonomik yönden kaybedeceği çok fazla

²⁸ Michael Mandelbaum, "The New Containment: Handling Russia, China, and Iran," *Foreign Affairs* (2019), <https://www.foreignaffairs.com/articles/china/2019-02-12/new-containment>.

olan taraf bu riski göze alabilir. GÇD'deki bir sıcak çatışma hem bölgedeki ekonomik kalkınmaya hem de dünya ticaretine zarar verecektir. Bunun yerine bölgedeki sorunları kategorik olarak izleme mekanizmalarının kurulması, gerginliği azaltmada ve silahlı çatışmayı önlemede tüm taraflar için fayda sağlayacaktır. Askeri karşılaşmalarda çatışmanın önlenmesi amacıyla uygulanacak belirli bir davranış ilkeleri rehberi oluşturulmasının kısa vadede en acil ihtiyaç olduğu değerlendirilmektedir.

Kaynaklar

- Anadolu Ajansı. https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/abd-ekonomisi-ikinci-ceyrekte-kovid-19-un-etkisiyle-rekor-seviyede-daraldi-/1927477_.
- Bo, Hu. "China-US Military Confrontation in the South China Sea: Fact and Fiction." *The Diplomat*, 2020.
- Bouchat, Clarence J. *Dangerous Ground: the Spratly Islands and U.S. Interests and Approaches*. SSI (Strategic Studies Institute of U.S. Army War College Press), 2013.
- Bouchat, Clarence J. *The Paracel Islands and U.S. Interests and Approaches in the South China Sea*. SSI (Strategic Studies Institute of U.S. Army War College Press), 2014.
- Calap, Adil. *Uluslararası İlişkilerde Güç Dengesi*. Trabzon: Celepler Matbaacılık, 2019.
- Haver, Zachari. "Sansha and the Expansion of China's South Sea Administration," 2020. https://amti.csis.org/sansha-and-the-expansion-of-chinas-south-china-sea-administration/_
- İnat, Kemal. "Soğuk Savaş'ın Geri Dönüşü: "Ejderhanın Çevrelenmesi"." *Türkiye*, 2019. https://www.turkiyegazetesi.com.tr/yazarlar/prof-dr-kemal-inat/606881.aspx_
- Jaques, Martin. *Çin Hükmettiğinde Dünyayı Neler Bekliyor?*. Ankara: Akılçelen Kitaplar, 2016.
- Kane, Thomas M. *Chinese Grand Strategy and Maritime Power, Naval Policy and History Series*. London: Frank Cass, 2002.
- Korkmaz, Hüseyin. "ABD'nin Çin'i Çevreleme Stratejisi ve Küresel Hegemonya." *Anadolu Ajansı Analiz*, 2019. https://www.aa.com.tr/tr/analiz/abd-nin-cini-cevreleme-stratejisi-ve-kuresel-hegemonya/1546970_
- Korkmaz, Hüseyin. "Asya-Pasifik'te Jeopolitik Rekabet Derinleşiyor." *Anadolu Ajansı Analiz*, 2020. https://www.aa.com.tr/tr/analiz/asya-pasifik-te-jeopolitik-rekabet-derinlesiyor/1840579_
- Lai, David. *Asia-Pacific: A Strategic Assessment*. SSI (Strategic Studies Institute of U.S. Army War College Press), 2013.
- Mandelbaum, Michael. "The New Containment: Handling Russia, China, and Iran." *Foreign Affairs*, 2019. https://www.foreignaffairs.com/articles/china/2019-02-12/new-containment_
- Mastro, Oriana Skylar. "Military Confrontation in the South China Sea." *Council on Foreign Relations, Contingency Planning Memorandum*, no. 36 (2020). <https://www.cfr.org/report/military-confrontation-south-china-sea>
- McMaster, Herbert Raymond. "How China Sees the World, The Atlantic." 2020. <https://www.theatlantic.com/magazine/archive/2020/05/mcmaster-china-strategy/609088/>
- Pacom. https://www.pacom.mil/Media/News/News-Article-View/Article/1594790/more-than-38000-guests-visit-fleet-activities-yokosuka-for-friendship-day/_

- Reuters. https://uk.reuters.com/article/uk-health-coronavirus-china-sentiment-ex/exclusive-internal-chinese-report-warns-beijing-faces-tiananmen-like-global-backlash-over-virus-sources-idUKKBN22G198_
- Starr, Barbara and Ryan Browne. "US Increases Military Pressure on China as Tensions Rise Over Pandemic." *CNN*, 2020. https://edition.cnn.com/2020/05/14/politics/us-china-military-pressure/index.html_
- Yıldırım, Sami. *Uluslararası İlişkilerde Asya: 'Kuşak-Yol'un Jeo-ekonomisi ve Güvenliği*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2018.
- Yılmaz, Sait. *Uluslararası Güvenlik: Teori, Pratik ve Gelecek*. İstanbul: Kaynak Yayınları, 2017.